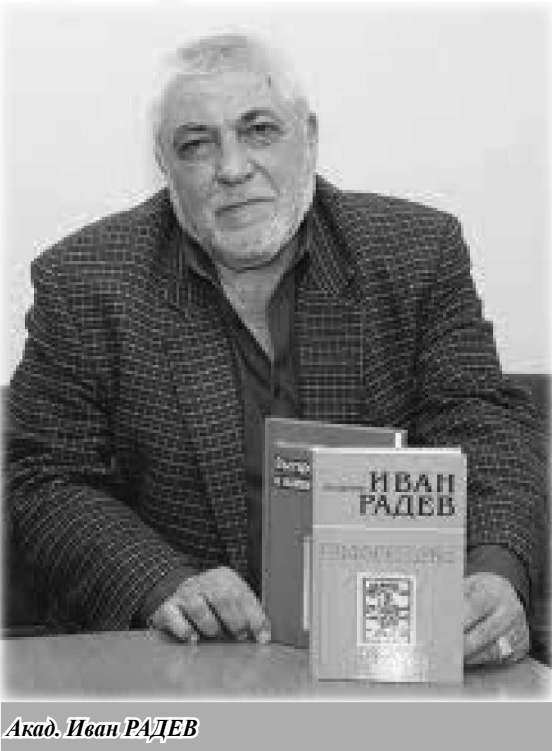

140 години от рождението на класика на българската литература Йордан Йовков

Из личния архив на писателя

„Чернови бележки“ за публикации в румънския печат

Акад. Иван РАДЕВ

През есента на 1927 г., по негова молба, писателят Йордан Йовков е освободен от заеманата длъжност в българската легация в Букурещ и се прибира в София. Публикувани са документите, които удостоверяват, че почти по същото време той продължава да бъде служител към „Министерство на външните работи“, най-вече към т.нар. „Дирекция по печата“ /Вж.сб. „Йордан Йовков. Архив“, С., 2017, с. 247 и сл./ Без да се задълбочаваме в коментар предлаганата там документация, интерес в нашия случай предизвиква свидетелството на негов съвременник за начина, по който утвърденият вече и узаконил таланта си като „класик“ в литературата ни писател се отнася към онова, което се иска от него и е в основата на служебните му задължения:

...„Работата му в Дирекцията на печата е само предлог, за да бъде узаконена пред обществеността една форма за материално подпомагане...но въпреки това стриктно изпълнява своите задължения: идва всеки ден в Дирекцията, взема румънските вестници, преглежда ги и по собствена преценка превежда статии и информации, които биха представлявали интерес. Всичко върши с добросъвестност, която граничи с неразумното: зиме и лете, в дъжд и студ, макар в същото време в Дирекцията да има двама чиновници, натоварени да следят румънския печат“/цит. по Иван Сарандев, „Йордан Йовков“, С., 1986, с. 312/.

Предлаганите тук фрагменти от архива на Йордан Йовков със сигурност са оцеляла малка част от тази негова „черна работа“ и доказват верността на залегналото в по-горе цитирания спомен. Но в случая и съхраненото е напълно достатъчно като набор от автентични факти да ни разкрие и редица от чертите в характера, морала и неафишираната чрез показни жестове и извления негова съпричастност към напрегнатата обществена действителност на 20-30-те години, със съдбата на Добруджа след Войните. Макар и дълбоко загрижен, емоционално и духовно-творчески страдащ от унижателния статут на народа и държава-

вото му, дори към гражданските му позиции и публичното му присъствие. В тях липсва личният коментар на огласяваните от румънската публицистика факти, повечето от които пряко засягат България, не проговарят патриотични тревоги, лични душевни вълнения, опити за оценка и формиране на произтичащи изводи... Въпреки това, чрез тях надникваме в неговото специфично битие на „чиновник“, получаваме допълнителни автентични свидетелства за характерологичната му същност - своеобразен аналог на творческата му отгаденост в разгряване картината на националния живот чрез сюжетите и образите на своята проза.

КОНФЕРЕНЦИЯТА НА БАЛКАНСКОТО СЪГЛАШЕНИЕ

„Курентул“/20. II/. Дава следната статия от г. Йон Би-чиола: След редица събития, станали по-близо или по-далеч от нас, бе може би едно щастливо обстоятелство, че се състоя конференцията на представителите на балканските държави в Атина.

Под ясно то небе на Гърция фразите ще да са били по-бързотечни и да не може ума да крие егоистични цели, нито стремежи на пълна независимост, наместо едни интерпретиращи задължения взаимно поети, е необходимо. Настойчивостта, с която бе говорено около едно скоорно събиране във връзка с Балканското съглашение показва, че извода да се прояви навън единството на възгледите било е необходимо едно проучване на вътрешните отношения...

„Курентул“/23.X/. От румънските кръгове в България ни се съобщава: Някои вестници бяха обнародвали съобщението, че един ромънин от Видин, Оряховско, бил арестуван и после удавен в Дунава от началника на българските граничари, защото се бил възпротивил на затварянето на ромънското училище в селото си. Съобщението в този си вид е погрешно.

В България съществуват само две ромънски училища - в София и Джумая /Македония/ - и двете издържани от ромънската държава в замяна на българските училища, издържани от българската държава в Букурещ. В ромънските села край Дунава и около Видин българските власти не само не позволиха откриването нито на едно ромънско училище, но и нещастниците, които са подписали молби в този смисъл до Софийското правителство, възпроизвеждането им тук не почива на строго следвана схема. На преден план са по-разгърнатите и завършени текстове, а във финала намират място единичните позовавания на „Универсул“ и „Диминяца“. И нещо друго - в някои от случаите са с поставени от Йовков заглавия, в други изложението върви като „цитат“, в трети е поднесена обобщена от писателя информация...

На пръв поглед - с този си фрагментарен, „чернови“ вид, както и с чисто прагматичните си основания и цели - предлаганите тук „записи“ от ръката на Йордан Йовков, не допринасят нещо важно и интригуващо към творчест-

отношения, една манифестация на култура и приятелство, каквито е имало винаги. Не подигаше тази среща никаква политическа проблема. Чувствата на вежливост, на позволения и зачитания понякога дори от страни, които се намират във война, тогава, когато те не искат да изразят нищо друго освен желание за органическата общителност на народите и хората.

Българските студенти обаче скочиха като глутниците в банята, наместо да проявят тая капка от достойнство, която налага щото стопанинът да не обиди гостите в къщата си, отдадоха се на преден-тистични /?/ химни и песни, кито обидиха конгресистите и доведоха до това зрелище, унижително за цял народ, за интелегентните му хора, за университетската младеж на този народ. Сръбската и гръцката делегации, както и ромънските представители, които не участваха официално, но на своя сметка, искаха... ако се проявява просташки.

Във от тия съображения за стил и обноска, може да се каже още много по това случка. Оправдано е да се попитаме дали българските студенти се намират на уния верситетско културно равнище. Като че ли не е само дума за култура, а и за самата същност. Нашият народ, твърде духовит, какъвто си е, има една уместна приказка: „Зелен кон...“.

„Курентул“/25. IX/. помества следната уводна статия /озаглавена „Българската чувствителност“/ от директор на вестника Памфил Шенкару:

„Често съм смятал, че най-ефикасен начин за възприемане инстинкта за национално запазване би била най-богатата информация за нашите съседи. Вещност с какво се осведомява ромънския читател относително състоянието на духовете в Унгария, България, Чехословакия, Полша или Югославия? Най-често като се извещиш някои сведения, появили се в френския печат: следователно не една преценка във връзка с нашите ромънски интереси, на състоянието на нещата в съседните страни. Ето една сериозна липса, една липса, която се чувства в моя наш оптимизъм, подхранван от постоянното игнориране на съседите. Така се обяснява нещо едвам сега, от една неприятна случка научаваме един факт, достатъчен да осветли до най-голямата дълбочина мислите, душата на нашите съседи българите...“

ПАК ВЪПРОСА ЗА КОЛОНИЗИРАНЕТО

„Курентул“/21. VIII/. Под това заглавие г-н Памфил Шенкару - директор на вестника, пише уводна статия. Той взема пример от статията на в. „Универсул“ Ромулус Дияну: Бях очуден неотдавна, когато г-н Маджаров, бивш министър на външните работи на България и видна политическа личност в опозиция, повдигна още веднъж въпроса за влизането на България в Балканското споразумение. Г-н Маджаров мисли, че зле е направила България като е отказала да подпише Атинския пакт от 9 февруарий 1934 г.“ „Курентул“/29. VIII/. Бе започнало едно балканско студентско събиране, едно събитие на международни

се даде право на отчуждаване на земите.

... Грешки се вършат от органите на така наречената „Служба за колонизирането“. Едно нещо се забравя от нашите органи: ромънския елемент. Има толкова бивши бойци, останали неизменни, било и поради липса на...“

„Курентул“/14. VII./ помества следното съобщение: „Корабия, юлий... Според пристигналите тук известия от ромъните отвъд Дунава, българските власти, особено кметовете, назначени от правителството, продължават дразненията и преследванията против ромъните. Взети са на очи ония, които продължават да говорят ромънски и ония, които имат роднини в Румъния или деца в ромънските училища.

Преди две седмици бе задигнат от с. Тъурени ромънецът първенец Кристия Маца и откаран от стражарите във вътрешността на България. За неговата участ не се знае нищо. Семейството му се страхува да се би да е убит някъде от стражарите по заповед на административните власти, които са разгневени, защото Кристия Маца е пунал детето си да иде на училище в Румъния.

„Курентул“/20. IX./ помества „Отговор на глупавите претенции на българите“, изпратен от Букурещкото културно дружество „Тимок“.

„Възмутени прекомерно от последните проявления на българския шовинизъм - казва се в това „отговор“ - направени в конгреса на всеевропейската младеж в Женева, където делегацията на българските студенти е поискала връщане на Добруджа на България - смятаме, че е нужно да противодействуваме като разкрием до очевидно глупостта на българските искания. Години има, откакто ние изтъкваме и доказваме на общественото мнение, че българския манталитет е съвсем друг и се различава много от манталитета на другите народи. С българина е мъчно да излезеш на глава от момента, в който той, обзет от преубеждения и главата му е пълна с глупости. Няма друг народ на света, който с такава диаволска упоритост да продължава да върши съдбоносни за него грешки. Който познава историята му, ще се убеди напълно, че е невъзможен...“

ОТ КРУМОВО ДО ТУТРАКАН

Под това заглавие „Курентул“/8. VII./ обнародва следната статия от Николае Гошу: От Крумово до Тутракан пътят не е много дълъг. Няколко десетки километра, които българските комитаджии ги изминавали толкова пъти, тероризирайки населението и убивайки жандармите. Но от Крумово до Тутракан се простират ромънска земя, която ако трябваше да браним на времето против българския бандитизъм, не ни оставаше друго, освен да поставим телени мрежи по продължение на границата. Така направиха сърбите неколцина години на турците и едвам в последния момент се сехихме и взехме мерки по тях... за да се спре това като

с мозайка картата на България с траура на Добруджа. Нова Добруджа обаче там е присъединена към България. Един паметник и една карта от цветни късчета стъкло не ни плаши много.

Може би това празненство иде много късно...

ЕДИН НОВ МОСТ НА ДУНАВА

Под горното заглавие „Курентул“/25. VII./ дава следната статия от г. Йон Би-чиола:

„Под заглавие, което би изглеждало като политическа ос - „Между Балтийско и Егейско море“ Софийският ни събрат...“

коментира един твърде важен въпрос, разискван от много атински вестници: един мост върху Дунава, който да свърже Румъния с България посредством една съобщителна линия без трансбюрократия?/“

Ако се позволим на миналото - на това минало, за което говорим и ние и българите винаги, когато сме принудени да се срещнем, не виждаме ни едно обстоятелство, което му се страхува да се би да е убит някъде от стражарите по заповед на административните власти, които са разгневени, защото Кристия Маца е пунал детето си да иде на училище в Румъния.

МОСТЪТ НА ДУНАВА

„Курентул“/5. VIII./ Съобщението, дадено от някои чужди вестници, чието съдържание бе предмет на особени коментари у нас - думата е за постройката на мост на Дунав между Румъния и България - предизвика едно опровержение от страна на Дирекцията на печата. Бихме съжалявали ако опровержението би имало истинско съдържание. Тъй като един мост на Дунава между нас и българите, във от преимуществовата от икономическо естество, преимуществва, които не изнасят напр. на югославянските железници които слезат?/ от Словакия и североизточна Европа към Солун, както и не изнася на таксите, които се събират на различни места в Босфора и Дарданелите - има и политически преимущества. Оста Варшава-Букурещ, чиято трайност и значение бяха Йонеску за сключването на един балкански съюз, работи днес с големи си таланти да осъществяването на едно Балканско Локарно. Първата брънка на това Локарно е договор за приятелство с Югославия, който последва веднага след сключването на договора с Г. Мусолини. Г-н Вензелос взе инициативата за това групиране на балканските държави около Гърция с одобрението на Италия и Франция. Италия се надява да стане велика сила покровителка.

ДА НЕ ЗАБРАВЯМЕ ГРАНИЦИТЕ

Известният румънски публицист г. Памфил Шенкару директор на в. „Курентул“ е написал под горното заглавие следната уводна статия в „Курентул“/21. II/. Как бих желал да събера вниманието на страната и да го насоча към границите, тъй като границите определят една страна, и колкото обичта е пълна с грижа, колкото повече воля имаш да ги браниш, толкова съвестта ти е обладана от националната идея.

МЕЖДУ НАС И БЪЛГАРИЯ

Под това заглавие „Курентул“/8. V./ помества следната уводна статия от Николае Рошу:

„В София една комисия ad hoc, съставена от български и румънски делегати, проучва най-правия и най-ясния път...“

ОТЗИВИ НА БЪЛГАРСКИЯ ПЕЧАТ ЗА БУКУРЕЩКАТА СРЕЩА

„Курентул“/9. V./ Помества следното съобщение от София: „Букурещката среща се следи с най-голямо внимание, както от печата, тъй и от българските политически кръгове, като важното значение на това събитие се придава тук.

„Курентул“/9. VI./ Като изтъква, че в борбата си срещу Румъния унгарският ревизионизъм не избирал средствата си, пише: „Една от най-срамните глави на съвременната историография съставлява това проявление на унгарските историографи от XIX и XX в., които прокарваха осъдителна тенденция, които сами в голяма степен създадоха „румънския въпрос“, тая проблема за неизяснеността на ромъните в Дакция и за румънското средновековие.

„Курентул“/14. VII/. Помества следното съобщение от Корабия: Според пристигналите тук съобщения от ромъните отвъд Дунава, българските власти, особено кметовете, които са назначени от правителството, продължават шиканите?/ и преследванията против ромъните. Взети са на очи ония, които продължават да говорят ромънски и особено ония, които имат роднини в Румъния, или имат деца в ромънски училища.

ПРЕСЛЕДВАНЕ НА РОМЪНИТЕ ВЪВ ВИДИНСКО

„Курентул“/28. IV./ съобщава от Калафат с дата 24 април: „Под предлог, че ся явили случаи на защита, властите забранили на някои ученици да излизат от къщи и тъй като някои не се подчинили, полицаят от Брегово Кирил Попов...“

АЛКАНСКО ЛОКАРНО

„Диминяца“/17. X./ пише на уводно място: „Посещението на г. Вензелос в Белград има значение, което надминава значението на споразумението между двете съседни страни Гърция и Югославия. Вензелос, който преди войната възприсе внушението на Таке Йонеску за сключването на един балкански съюз, работи днес с големи си таланти да осъществяването на едно Балканско Локарно. Първата брънка на това Локарно е договор за приятелство с Югославия, който последва веднага след сключването на договора с Г. Мусолини. Г-н Вензелос взе инициативата за това групиране на балканските държави около Гърция с одобрението на Италия и Франция. Италия се надява да стане велика сила покровителка.

50 ГОДИНИ ОТ ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА ДОБУРДЖА

Под това заглавие „Универсул“/12. X./ публикува уводна статия, в която като припомня обстоятелствата, при които Добруджа бе дадена на Румъния, като изтъква най-вече, че Русия я анексира...